

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**گذر زمان عطف به ما سبق نمی شود
قدر لحظات زندگی را بدانیم**

تحفه‌ی پیش رو را تقدیم می‌کنم به پدر و مادرم، ستارگان
فروزان زندگی ام، به پاس همه‌ی خوبی‌ها، مهربانی‌ها و
زحماتشان. باشد که ایشان نزد حضرت حق، برای این همه
فداکاری، همچون سایر فرشتگان روی زمین، ماجور باشند.
گشتم و گشتم ثوابی بالاتر از بندگی پدر و مادر نیافتم...

مصونیت
اجرائی
دولت‌ها در حقوق
بین‌الملل
عمومی

| محمدمهدی سیّدنصری |
| مدرس دانشگاه |



دفتر و فروشگاه مرکزی:
تهران، خ انقلاب، خ فلسطین جنوبی، خ محتشم، شماره‌ی ۲۰، طبقه‌ی همکف، واحد ۱
تلفن: ۶۶۴۱۰۰۴۱ (خط ۵) • تلفکس: ۶۶۴۶۸۲۶۳ • کدپستی: ۱۳۱۵۸۴۴۵۴۷
اینستاگرام: ghasedakbooks • تلگرام: @ghasedakbooks • فروشگاه آنلاین: www.ghasedakbooks.ir

مصونیت اجرایی دولت‌ها در حقوق بین‌الملل عمومی

محمد مهدی سیدناصری (مدرس دانشگاه)

مدیر هنری: حسین نیلچیان

اجرای جلد: فریدون حقیقی

صفحه‌آرایی: کارگاه گرافیک قاصدک

زیر نظر شورای بررسی

لیتوگرافی: گلپا • کد: ۹۹/۹۷۴

چاپ دوم: ۱۳۹۹ • تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۷-۱۲۷-۲

کلیه‌ی حقوق چاپ و نشر انحصاراً برای

مؤسسه‌ی نشر و تحقیقات ذکر محفوظ است.

چاپ دوم

قیمت: ۲۹۰۰۰ تومان

سرشناسه: سیدناصری، محمد مهدی، ۱۳۷۰-

عنوان و نام پدیدآور: مصونیت اجرایی دولت‌ها در حقوق بین‌الملل عمومی / محمد مهدی سیدناصری.

مشخصات نشر: تهران: مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۱۵۶ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۷۱۲۷-۲ / وضعیت فهرست نویسی: فیبا / یادداشت: کتابنامه.

موضوع: مصونیت‌های دولت‌های خارجی Immunities of foreign states

موضوع: مسئولیت دولت (حقوق بین‌الملل)

موضوع: Government liability (International law)

رده‌بندی کنگره: KZ۴۰۱۲

رده‌بندی دیویی: ۳۴۱/۲۶

شماره کتابشناسی ملی: ۶۲۳۷۸۸۹



فهرست مطالب

مقدمه	۷
فصل اول: تعریف و انواع مصونیت در حقوق بین الملل	۱۳
مصونیت به چه معنا است؟	۱۴
چند نوع مصونیت داریم؟	۱۵
۱. مصونیت شخصی	۱۵
۲. مصونیت موضوعی	۱۷
مفهوم و انواع مصونیت دولت در حقوق بین الملل چیست؟	۱۷
۱. مصونیت قضایی	۲۴
۲. مصونیت از اقدامات اجرایی	۲۵
مسئولیت دولت‌ها	۲۷
تعریف و مسئولیت بین المللی دولت‌ها در حقوق بین الملل	
چیست؟	۲۹
ارکان مسئولیت بین المللی دولت چیست؟	۳۴
توصیف فعل متخلفانه دولت	۴۸

فصل دوم: مبانی مسئولیت و مصونیت دولت‌ها در حقوق	
بین‌الملل عمومی چگونه است؟	۵۱
مصونیت دولت‌ها	۵۱
مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها	۷۱
نقض مصونیت دولت‌ها ناشی از اقدامات قهری	۹۸
انصراف از مصونیت (رضایت)	۱۱۴
معاملات بازرگانی	۱۱۶
نقض حقوق بشر	۱۱۸
سایر استثنائات	۱۱۹
منابع و مأخذ	۱۴۹



مقدمه

هر بخش از این کره خاکی به استثنای دریا‌های آزاد تحت حاکمیت یا متعلق به دولتی می‌باشد. دولت‌ها هم مانند افراد، انسان منفرد و منزوی نیستند، بلکه به اقتضای احتیاج با هم روابطی دارند. موقعیت جغرافیایی ایجاب می‌کند که یک دولت با دولت‌های همسایه خود روابط خاصی داشته باشد و با دولت‌های دیگر روابطی از نوع دیگر، یک این خود مستلزم رفت و آمد بین دولت‌ها و اتباع آن‌ها می‌باشد و این روابط و رفت و آمدها محتاج قواعد و قوانینی بین‌المللی است تا حقوق دولت‌ها را در مقابل یکدیگر تعیین و تحفیظ نمایند و برای حفظ شأن دولت به لحاظ ساختاری از گذشته مصنویت هرچند به طور ناقص در روابط بین‌المللی پا به عرصه ظهور می‌گذارد.

مصنویت یکی از اصول اساسی حقوق بین‌الملل است و این اصل ریشه کهنی دارد و بعد از معاهده تاریخی وستفالی رنگ نوینی به خود گرفت هرچند امروزه تلاش بر این است که تا آنجا

که می‌شود از حوزه مصونیت دولت‌ها کاست. در دوران گذشته، حاکمان و علمای حقوق بین‌الملل، بر اصل عام مصونیت مطلق حاکم تأکید داشتند و آن را متعلق به کلیه شئون حاکمیتی تلقی می‌کردند. اصولاً اعتقاد بر این بود که پادشاه یا حاکم، نباید تحت صلاحیت قضایی داخلی یا خارجی قرار گیرد، بنابراین دولت خارجی نیز، مانند دولت مقرر دادگاه، باید از مصونیت مطلق برخوردار می‌بود. با زوال تدریجی مفهوم شخصی حاکمیت و ایجاد جمهوری‌های جدید در اروپا و آمریکا، گسترش تجارت و بازرگانی میان کشورها و افزایش دخالت دولت در توسعه اقتصادی کشور، ناکارآمدی تئوری مصونیت مطلق، مورد توجه قرار گرفت. قوه مجریه یا دستگاه حکومت نسبت به خسارات ناشی از اعمال حاکمیتی خود، از هرگونه مسئولیتی معاف است اما ذکر این نکته لازم است که اقدامات تصدی‌گری دولت دارای مسئولیت می‌باشد و خود این قاعده ناشی از عرف بین‌المللی است در این بین قوه مجریه به عنوان رکن اجرایی حکومت که حتی گاهی با خود کل حکومت اشتباه گرفته می‌شود از جایگاه ویژه‌ای نسبت به سایر ارکان حکومتی برخوردار است و بر اساس قاعده عام مصونیت دولت، هر دولتی متعهد است از اعمال صلاحیت قضایی بر اعمال و اموال سایر دولت‌ها اجتناب کند. در دکترین و رویه قضایی، مصونیت دولت غالباً به عنوان تجلی اصل برابری دولت‌ها

تلقى شده است، لذا برخی از اقدامات دولت‌ها چون اجرای احکام داخلی علیه اموال دولت‌ها مبین استثنائاتی جدی در این حوزه باشند که نیازمند تحلیل محتوایی جدی می‌باشد. از سویی این اقدامات باید دارای چه کیفیتی باشد آراء بین‌المللی در این حوزه چه می‌گویند، آیا این آراء مورد توافق دولت‌ها بوده است؟ و تبدیل عرف بین‌المللی جدیدی شده است حرکتی که در گفتمان دروان پسامدرنسیم در جهان به راه افتاده و تلاشی در به حداقل رساندن مصونیت دولت‌هاست چه تاثیری بر اقدامات دولت‌ها گذاشته است.

مصونیت عبارت است از حقی که به موجب قانون، دارندگان آن حق نسبت به کلیه اعمالی که در اجرای وظایف خود انجام می‌دهند از تعقیب جزایی، مدنی و اداری در امان باشند. مصونیت دولت در حقوق بین‌الملل عمومی مانعی است که اجازه نمی‌دهد دولت خارجی در محاکم داخلی کشور دیگر تحت پیگرد قضایی و یا اقدامات اجرایی قرار گیرد این یک اصل حقوق بین‌الملل عرفی است. دکتترین مصونیت دولت که منبعت از تئوری‌هایی که پس از شکل‌گیری دولت‌های نوین به دنبال انعقاد معاهدات و ستفالی از سوی نظریه‌پردازان ارائه شده بود در رویه قضایی و اندیشه‌های حقوقی حقوقدانان تجلی پیدا کرد. در واقع دکتترین مصونیت دولت از تعارض بین دو اصل برابری دولت‌ها و اصل صلاحیت سرزمینی

پدید آمده است که از سوی اندیشمندانی چون ژان بودن^۱ مطرح شده بود. مصونیت اجرایی یا مصونیت از اقدامات اجرایی با مصونیت قضایی تفاوت دارد. مصونیت قضایی ناظر بر محدودیت صلاحیت و رسیدگی به دعاوی علیه دولت‌ها در دادگاه‌های ملی است، در حالی که مصونیت اجرایی معطوف به اختیارات اجرایی دادگاه‌های ملی یا سایر نهادهای حقوقی داخلی است.

مسئله مصون بودن دولت‌ها و اموال ایشان در برابر اقدامات قضایی محاکم و مراجع دولت‌های دیگر و حدود این مصونیت از دو قرن پیش مورد بحث و گفت‌وگوهای بسیار قرار گرفته است و آراء قضایی مختلفی در این باره صادر گشته است. قواعد حقوق بین‌الملل عرفی نیز دستخوش نوسانات گوناگونی در این زمینه بوده است. در ارتباط با محدود ساختن قلمرو مصونیت از اقدامات اجرایی، دیدگاه تردیدآمیزی وجود دارد که در رویه قضایی اکثر کشورهای اروپایی متداول شده است. به لحاظ سنتی چنین به نظر می‌رسد که برخلاف مفاهیم مصونیت قضایی «محدود یا نسبی»، مصونیت اجرایی، امری مطلق به حساب می‌آید. این

۱. ژان بودن (به فرانسوی: Jean Bodin) (۱۵۹۶ - ۱۵۳۰) فیلسوف فرانسوی و از هواداران کلاسیک نظریه حکومت مطلق‌گرایی است.

بودن نگارش کتاب «شش رساله در باب حیات سیاسی» تلاش کرد تا بین قدرت سیاسی و حقوق یک رابطه ایجاد کند. بودن حاکمیت را به معنی قدرت مطلق و جدایی‌ناپذیر دولت تعبیر کرد که به غیر از ذات خداوند و اراده آن هیچ فرد یا مقامی نمی‌تواند آن را تهدید کند.

موضوع، ما را به این نکته رهنمون می‌کند که مصونیت اجرایی را به عنوان «آخرین سنگر مصونیت دولت‌ها» تلقی نماییم. معمولاً دلیل اصلی تفاوت میان مصونیت مطلق و مصونیت نسبی در وصف تحمیلی تر اقدامات اجرایی در مقایسه با اختیارات قضایی صرف دیده می‌شود. باید توجه داشت که مسئله نقض مصونیت به این علت مطرح می‌شود که قضات صادرکننده رای، حاکمیت دولت خارجی را اعمال می‌نمایند و به نام آن دولت اقدام به صدور حکم و صدور دستور اجرای حکم می‌نمایند. از این رو، هیچ‌گونه رأی و نیز هیچ‌گونه اقدام اجرایی نمی‌تواند علیه چنین دولتی صادر و اجرا گردد. بنابراین به طور کلی، در حقوق بین‌الملل یک دولت از انجام اقدامات اجباری علیه دولت خارجی بر مبنای تصمیمی که قواعد مصونیت قضایی یک دولت را نقض می‌کند، منع می‌شود. از این رو بدیهی است نقض این اصل موجبات مسئولیت بین‌المللی دولت ناقض را فراهم می‌آورد. اما به واسطه نبود عرف و رویه قطعی در خصوص حدود اصل مصونیت دولت‌ها از اقدامات اجرایی و همچنین ملاحظات حاکم بر آن، مسئله نقض مصونیت دولت‌ها و اجرای احکام علیه آنان هنوز از جمله مسائل مهم حوزه حقوق مسئولیت و مصونیت دولت‌ها است، چرا که از سویی طی تحولات صورت گرفته در این حوزه امروزه بدیهی است که مصونیت مطلق دولت‌ها به طور کلی غیرقابل پذیرش است و